

פרשת וישלח - בל תשחית

רב דניאל שטיין

א. גמ' חולין (צא). - ויותר יעקב לבדו אמר רבי אלעזר שנשתייר על פכין קטנים, מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממנום יותר מגופם.

ב. דברים (כ', י"ט) - כִּי־תָצוּר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֵצֶיהָ לְנֹחַת עָלֶיהָ גֵרְזֹן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכְלֶנּוּ וְאַתּוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשִּׁדָּה לְכֹא מִפְּנֵיךָ בַּמָּצוֹר. רַק עֵץ אֲשֶׁר־תִּלְדַּע כִּי־לֹא־עֵץ מֵאֲכָלֶהּ הוּא אֹתוֹ תִשְׁחִית וְכַרְתָּ וְכָרַתְּ מִצּוֹר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הוּא עֵשָׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּה. [הכתב והקבלה (שמ)] - לא אילני סרק דוקא, כי גם אילן מאכל שנתקלקל או נזדקן עד שאינו עושה פירות כדי טפולו לא נקרא עץ מאכל וכן בערלה שנאמר בו ונטעתם כל עץ מאכל, אמרו בירושלמי דכשאינו עושה פירות כדי טפולו פטור מערלה הוסיף מלת תדע ולא אמר בקיצור רק עץ שאינו עץ מאכל, כי אילן סרק נודע מעצמו ואין צורך בו להשתדלות ידיעה, אבל אילן שבאמת עושה פירות רק שאינו עושה כדי טפולו צריך השתדלות העיון בו היטב, לכן אמר תדע כי לא עץ מאכל הוא].

ג. גמ' קידושין (לב). - וכי הא דרבה בר רב הונא, דרב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה, אמר איזול איחזי אי רתח אי לא רתח וכו', והא קעבר משום בל תשחית, דעבד ליה בפומבייני. [פרש"י (שמ)] - במקום התפירה שאינו נחסר מדמיו בכך כגון בשוליו].

ד. רמב"ם (פ"ו מלכים ה"ה-י) - ולא במצור בלבד אלא בכל מקום כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה וכו'. כל אילן סרק מותר לקוץ אותו ואפילו אינו צריך לו, וכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו מותר לקוץ אותו וכו'. ולא האילנות בלבד אלא כל המשבר כלים, וקורע בגדים, והורס בנין, וסותם מעין, ומאבד מאכלות דרך השחתה, עובר בלא תשחית ואינו לוקה אלא מכת מרדות מדבריהם.

ה. ר"ן לשבת (לא: בדפי הרי"ף) - ומש"ה עונשין עליה הואיל ונסמכה לתורה שבכתב הא לאו הכי לא מחייב עליה שאין עונשין מהלכה למשה מסיני.

ו. גמ' ב"ק (צא: צב). - אמר רב דיקלא דטען קבא אסור למקצציה. מיתבי כמה יהא בזית ולא יקצצו, רובע, שאני זיתים, דחשיבי. א"ר חנינא לא שכיב שיבחת ברי, אלא דקץ תאינתא בלא זמנה. אמר רבינא ואם היה מעולה בדמים מותר וכו'. שמואל אייתי ליה אריסיה תמרי, אכיל, טעים בהו טעמא דחמרא, א"ל מאי האי, א"ל ביני גופני קיימי, אמר, מכחשי בחמרא כולי האי, למחר אייתי לי מקורייהו. [פרש"י (שמ)] - מעולה בדמים, דמיו יקרים לבנין יותר משבח פירותיו]. [רא"ש (שמ ס' ט"ו)] - וכן אם היה צריך למקומו נראה דמותר].

ז. גמ' שבת (קמ:) - ואמר רב חסדא האי מאן דאפשר ליה למיכל נהמא דשערי ואכל דחיטי קעבר משום בל תשחית. ואמר רב פפא האי מאן דאפשר למישתי שיכרא ושתי חמרא עובר משום בל תשחית. ולא מילתא היא בל תשחית דגופא עדיף.

ח. תוס' ברכות (לו: ד"ה אין קוצצין אילנות בשביעית) - וא"ת בלא שביעית נמי תיפוק ליה דאסור משום לא תשחית את עצה וי"ל דלא טעין קבא דלא שייך ביה לא תשחית וכו', אי נמי איירי דמעולה בדמים לעשות ממנה קורות דאז לא שייך לא תשחית. [קו' חמארי (שמ)] - אף על פי שיש בו דין בל תשחית ודוקא כגון שהוא מעולה בעצו יותר מפירותיו או שאין קוצץ אלא ענפיו].

ט. רמב"ן לספהמ"צ (שכחת העשין ו') - מצוה שישית שנצטוונו כשנצור על עיר לאכול מן האילנות שבגבולה כל ימי המצור ואם נכרות אותם לבטלה דרך השחתה נעבור על עשה מוסף על הלאו המפורש בו והוא אמרו יתעלה כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות ובפירוש אמרו בספרי כי ממנו תאכל מ"ע ואותו לא תכרות מצות ל"ת.

י. ס' החינוך (מ' תקכ"ט) - שורש המצוה ידוע, שהוא כדי ללמד נפשנו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו, ומתוך כך תדבק בנו הטובה ונרחיק מכל דבר רע ומכל דבר השחתה, וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה אוהבים שלום ושמחים בטוב הבריות ומקרבים אותן לתורה, ולא יאבדו אפילו גרגר של חרדל בעולם, ויצר עליהם בכל אבדון והשחתה שיראו, ואם יוכלו להציל יצילו כל דבר מהשחית בכל כחם, ולא כן הרשעים אחיהם של מזיקין שמחים בהשחתת עולם והמה משחיתים.

יא. גמ' ע"ז (יא). - הא תניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי וכו'. [תוס' (שמ) ד"ה עוקרין] - דבשלמא משום בל תשחית ליכא דכיון דלכבודו של מלך עושים כן אין כאן השחתה. [תוס' ב"מ (לב: ד"ה מדברי] - א"ת א"כ אמאי עוקרים על המלכים ולא מדרכי האמורי (גמ' ע"ז דף יא.) וי"ל משום דכבוד מלך ונשיא עדיף כמו בל תשחית דנדה מפני כבודם].

יב. שלטי הגיבורים ע"ז (ד. בדפי הרי"ף אות ב') - דמשמע דמשום שהיו ראויות למלאכה אחרת ליכא בהו משום בל תשחית, וה"נ אכתי בהעי עקור ראויות לדישה הן וכו', וכיון דליכא בל תשחית אלא היכא שהדבר נעקר מכל וכל.

יג. גמ' פסחים (קה:) - וקוצצי אילנות טובות וכו' אינו רואה סימן ברכה לעולם. [פסקי התוס' (אות קל"ב) - אפילו אילן סרק אינו רואה סימן ברכה].

יד. גמ' תענית (כ:) - וכל פניא דמעלי שבתא הוה משדר שלוחא לשוקא, וכל ירקא דהוה פייש להו לגינאי זבין ליה, ושדי ליה לנהרא, וליתביה לעניים, זמנין דסמכא דעתייהו, ולא אתו למיזבן. ולשדייה לבהמה, קסבר מאכל אדם אין מאכילין לבהמה. ולא ליזבניה כלל, נמצאת מכשילין לעתיד לבא. [פרש"י (שם) - אין מאכילין אותן לבהמה - משום ביזוי אוכלין, ומחזי כבועט בטובה שהשפיע הקדוש ברוך הוא בעולם, אי נמי משום דחסה תורה על ממונן של ישראל. וזרק לנהר, והולכין למקום אחר, ומוצאין אותם בני אדם ואוכלין אותן, כך שמעתי].